

κριτική

Του **Δημοσθένη Κούρτοβικ**

Το πανηγύρι των γαμήλιων ναυαγίων

Ο γάμος σήμερα έχει γίνει μια «εμπειρία» ανάμεσα σε άλλες και το τέλος του τείνει να αντιμετωπίζεται με ανέμελη διάθεση ως απαρχή καινούργιων «εμπειριών». Παρακμή του θεσμού ή του πολιτισμού που τον πλαισιώνει;

Ούτε συζήτηση. Ο θεσμός του γάμου περνάει τις χειρότερες μέρες της ιστορίας του στις δυτικούς τύπου κοινωνίες. Το πιστοποιεί και μόνο το γεγονός ότι οι μισοί τουλάχιστον γάμοι σ' αυτή την πολιτισμική ζώνη καταλήγουν σήμερα σε διαζύγιο, το οποίο άλλωστε έχει γίνει εύκολη υπόθεση.

Αλλά δεν φταίει η ευκολία του διαζυγίου για την κρίση του θεσμού, όπως νομίζουν οι υπεραυτηρητικοί και οι σκοταδιστές. Και οπωσδήποτε δεν υπάρχει κανένας λόγος να νοσταλγούμε τους καιρούς όπου οι νομικοί φραγμοί στη διάλυση ενός γάμου ναυαγιμένου ή εξαρχής σημαδεμένου από την ασυμβατότητα σήμαιναν καταδίκη σε ισόβια φυλάκιση μετά βρασσιστηρίων για τους δύο συζύγους, ιδίως για τη γυναίκα.

Το εύκολο διαζύγιο είναι απλώς η νομική έκφραση μιας γενικής τάσης της εποχής και του πολιτισμού μας: να υποτάσσονται οι θεσμοί στα πάθη μας, αντί να συμβαίνει το αντίστροφο. Η κουλτούρα μας είναι η κουλτούρα της αγοράς: αποθεώνει την επιδοση, τη «μεγέθυνση», ως απόλαυση. Πρέπει να καταναλώνουμε ολοένα περισσότερο, να ταξιδεύουμε (ως τουρίστες) σε ολοένα εξωπικότερα μέρη, να δοκιμάζουμε ολοένα περισσότερες γεύσεις, να γινόμαστε ολοένα πιο «μοντέρνοι» – και, ανάμεσα σε όλα τα άλλα, να ερωτευόμαστε ολοένα συχνότερα, ολοένα «καλύτερα».

Γιατί ο μυθοποιημένος έρωτας, ο τέλειος έρωτας (και όχι μόνο το σεξ) έχει ενταχθεί και αυτός στα «δικαιώματα» που επινοεί η λογική της αγοράς. Έχει γίνει και αυτός ζήτημα συνεχούς «βελτίωσης» μέσω της αέναης δοκιμής ερωτικών συντρόφων. Και ο «τέλειος έρωτας», όπως κυριεύει τη ζωή μας, ζητάει πάντοτε την ευλογία των θεσμών, τους οποίους κατά τα άλλα αγνοεί. Τι σημασία έχει που διαρκεί μόνο μέχρι να αποδειχτεί ότι δεν ήταν τόσο τέλειος όσο πιστεύαμε; Εμείς θα προσπαθούμε και θα ξαναπροσπαθούμε, αφήνοντας πίσω μας τα γαμήλια συντρίμια της προηγούμενης απόπειρας χωρίς θλίψη, αφού και το διαζύγιο

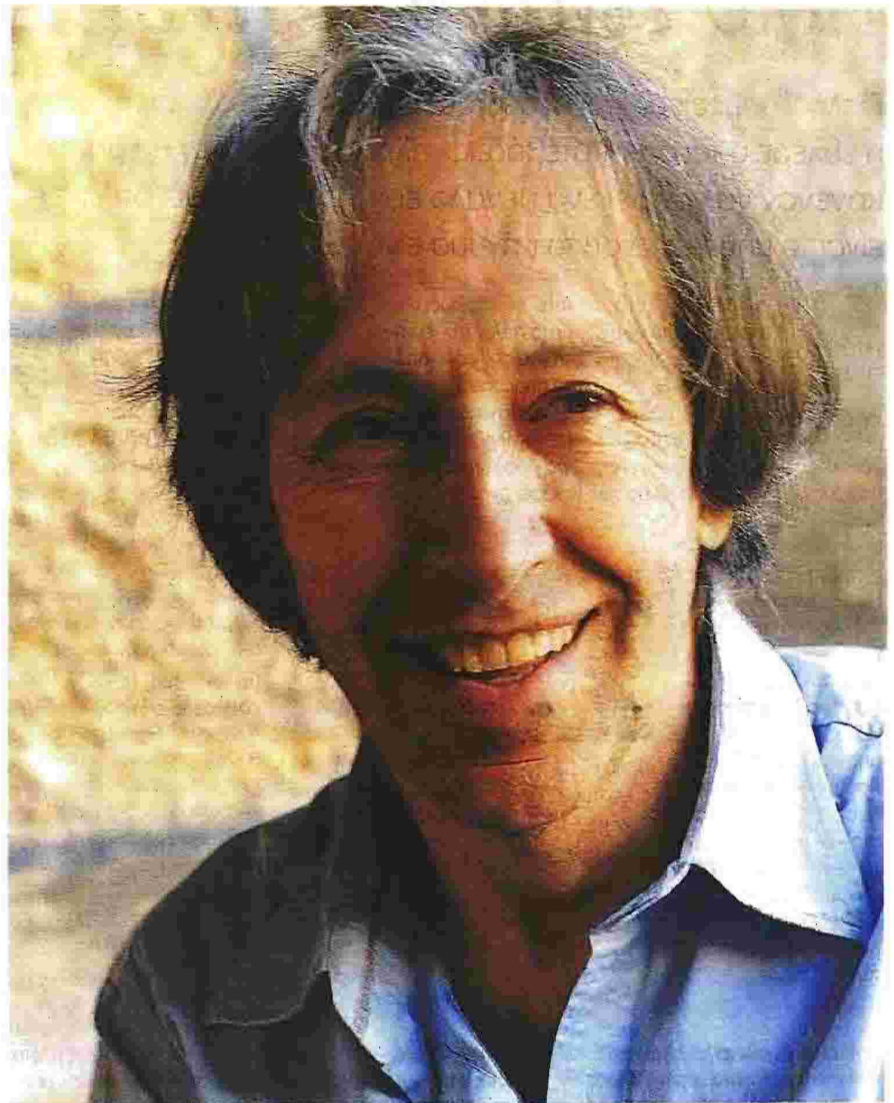
κοντεύει να πάρει εορταστικό χαρακτήρα στον πολιτισμό μας, που πασκίζει να ξερκίσει το πένθος σαν να ήταν σωματική αρρώστια ή ψυχική ανωμαλία.

Από αυτή την άποψη, ο γάμος δεν έχει χάσει την αίγλη του, ως θεσμός. Δεν το μαρτυρεί τάχα η διεκδίκηση του δικαιώματος σ' αυτόν από τους ομοφυλόφιλους και τις λεσβίες, η ενθουσιώδης, πανηγυρική τέλεσή του από τέτοια ζευγάρια εκεί όπου το δικαίωμα αυτό έχει αναγνωριστεί; Κρίση, αν όχι κατάρρευση, γνωρίζει η ουσία του γάμου. Εκείνο που έχει χαθεί είναι το νόημα μιας δέσμευσης που υπερβαίνει κάτι τόσο παροδικό όσο η ερωτική μέθη και στεριώνει σε βαθύτερα, μονιμότερα αισθήματα, αλλά και υποχρεώσεις.

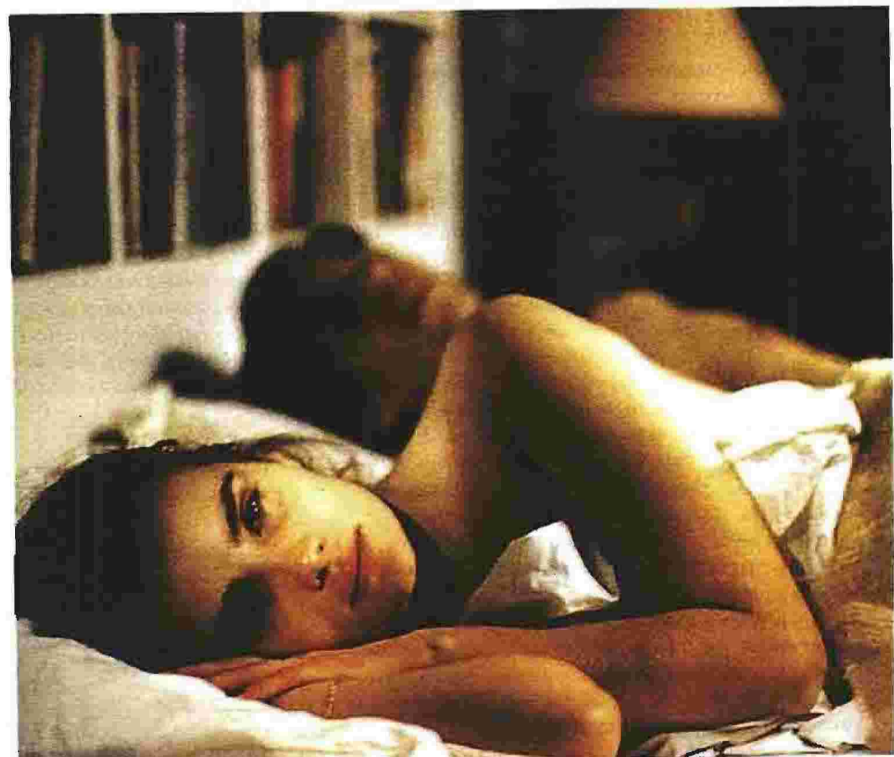
Η κρίση του γάμου είναι κρίση του ζευγαριού. Και η κρίση του ζευγαριού είναι σύμπτωμα της κρίσης του πολιτισμού μας. Ο ή π «σύντροφος της ζωής μας» είναι, όπως σχεδόν το κάθε τι σ' αυτό τον πολιτισμό, ένα είδος γκάτζετ, που δεν προορίζεται να διαρκέσει εφ' όρου ζωής, κάτι σαν «συμπλήρωμα διατροφής» ή ανταλλακτικό για κάθε φθαρμένο από τη χρήση εξάρτημα της μηχανής των ονείρων ή των φαντασιώσεών μας. Η έννοια της ευθύνης βρίσκεται σήμερα πολύ πιο χαμηλά στην κλίμακα των αξιών μας από το «δικαίωμα στην απόλαυση». Υπάρχει, για παράδειγμα, κάτι το κωμικοτραγικό στο θέαμα των παι-

διών που πηγαίνουν από τον ένα χωρισμένο γονιό στον άλλο, ανάλογα με τις συμφωνίες των δύο πρώην συζύγων. Αλλά για τα ίδια τα παιδιά η κατάσταση αυτή δεν έχει καμιά κωμική διάσταση και, ας λένε ό,τι θέλουν μερικοί παιδαγωγοί, υπάρχουν λόγοι να αμφιβάλουμε για το πόσο υγιέστερη είναι από το μεγάλωμά τους στο πλαίσιο ενός γάμου που έχει γίνει συμβατικός. Από την άλλη, το ίδιο το πρωτείο της απόλαυσης, σε στενή συνάφεια με την εμπορευματική λογική, παράγει στις κοινωνίες μας μια στρατιά από επαγγελματίες «συμβούλους συζυγικής ευτυχίας» – σεξολόγους, ψυχοθεραπευτές, «διαχειριστές κρίσεων» και δεν συμμαζεύεται. Η γαμήλια ευδαιμονία είναι ζήτηση τεχνικών λεπτομερειών, η εκμάθηση των οποίων πληρώνεται αδρά. Προφανώς είναι ένα «πρέπει»: δεν επιτρέπεται να κατοικεί κανείς, στον γάμο του, οπουδήποτε χαμηλότερα από τον έβδομο ουρανό.

Σωστά αυτά που λέει για την κρίση του γάμου ο Πασκάλ Μπρικνέρ, διάσημος εδώ και τρεις δεκαετίες για τα δοκίμιά του γύρω από τη δυσκολία των ερωτικών σχέσεων στις κοινωνίες μας. Αλλά, προϊόν και ο ίδιος αυτού του πολιτισμού ή θύμα του ρόλου που έχει απονεμίσει στον εαυτό του, μιλάει τελικά (στις σελίδες 99 ως 109) σαν μεταμοντέρνος κατ'εξοχή και σύμβουλος ευτυχίας, από εκείνους που κατακαράωνε προηγουμένως, καθώς επιχειρεί να συμβιβάσει τα ασυμβίβαστα: και την ευθύνη και την απεριόριστη απόλαυση, και τη σεξουαλική περιπλάνηση και τους συμβιβασμούς του ζευγαριού, και την ερωτική πληρότητα και την πετυχημένη επαγγελματική καριέρα, και την τεκνοποίηση και τη μόνιμη ελευθερία του ερωτικού πάθους. Εκεί κάνει τη γνωμάτευση ενός ετοιμόρροπου πολιτισμού, αλλά, σαν να τρομάζει μπροστά της, προτείνει χιμαιρικά μερεμέτια στο οικοδόμημα, με τα ίδια εφήμερα υλικά που το έκαναν σαθρό. Γιατί κανένας πολιτισμός δεν έχει μέλλον, όταν η ατομική επιθυμία, οσοδήποτε εφήμερη ή αβέβαιη, γίνεται γνώμονας κάθε θεσμού και κάθε νομοθετήματος.

Ο Πασκάλ Μπρικνέρ είναι κοσμοπολίτης φύσει και θέσει. Διδάκτωρ της Φιλοσοφίας στο Ινστιτούτο Πολιτικών Επιστημών του Παρισιού, διδάσκει ως καθηγητής επισκέπτης και σε πανεπιστήμια των ΗΠΑ και γράφει εναλλάξ μυθιστορήματα και δοκίμια, αρθρογράφοντας στο «Νουβέλ Ομπζερβατέρ»

Η Εμανουέλ Σενιέ και ο Πίτερ Κογιότ (Βάθος) στην κινηματογραφική μεταφορά του μπεστ σέλερ του Πασκάλ Μπρικνέρ «Τα μαύρα φεγγάρια του έρωτα» (1992). Το κείμενο του Μπρικνέρ έδωσε την ευκαιρία στον βραβευμένο με Όσκαρ Ρόμαν Πολάνσκι να σκηνοθετήσει ένα ερωτικό δράμα με γερές δόσεις μαύρης κωμωδίας, εξερευνώντας τα όρια μεταξύ σεξουαλικού πειραματισμού και διαστροφής

Pascal Bruckner
Ο ΓΑΜΟΣ ΑΠΟ ΕΡΩΤΑ ΕΧΕΙ ΑΠΟΤΥΧΕΙ;

ΜΤΦ. ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ
ΕΚΔ. ΠΑΤΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2011
ΣΕΛ. 123, ΤΙΜΗ 8,70 ΕΥΡΩ